

Turinys

Ižanga. Kaip mes kalbame	11
--------------------------	----

VISKAS, KO REIKIA, – JŪSŲ RANKOSE

1 skyrius	Mylėkite savo garbingą istoriją	25
2 skyrius	Kalbėkite apie tai, ką galite pasakyti tik jūs	47
3 skyrius	Kas iš tiesų yra kalba	68
4 skyrius	50–25–25 taisyklė	85

PRADŽIA

5 skyrius	Užkariaukite jų dėmesį pasisveikinimu	115
6 skyrius	Būkite vienytojas	135
7 skyrius	Kalbėkite apie vertybes	156

VIDURYS

8 skyrius	Kalbėkite iš savo širdies... jų širdims	179
9 skyrius	Kalbėkite kaip žmogus	205
10 skyrius	Tegul jūsų kalba dainuoja	223

PABAIGA

11 skyrius	Kalbėkite tiesą	245
12 skyrius	Paverskite savo žodžius darbais	268
13 skyrius	Vienintelis būdas užbaigti kalbą	288

SPEKTAKLIS PRASIDEDA

14 skyrius	Tobuliname kalbą	309
15 skyrius	Parodykite, ką sugebate	330
Epilogas	Nutilus aplodismentams	355
Padėka		361
Pastabos		365
Apie autorių		381

Ižanga

Kaip mes kalbame

Krėtė drebulys.

Nenumaldomai artėjo mano pranešimo laikas, ir staiga pajutau, kaip pradeda daužytis širdis. Pasimuisčiau kėdėje, desperatiškai galvodamas, kaip pabėgti.

Aš neprivalau to daryti.

Aš tiesiog nusišypsosiu ir mandagiai atsisakysiu. „Ne, ačiū.

Ne šį vakarą. Gal kitą kartą.“

Išvengsiu katastrofos.

Išsaugosiu orumą.

Tačiau buvo per vėlu.

– O dabar, – pasigirdo balsas, – perduokite jį Terry!

Visų salėje sėdinčių žmonių akys susmigo į mane. Paėmęs mikrofoną ėmiau kalbėti ir pajutau, kaip virpa balsas. Vos tik pagalvojau, kad auditorija girdi tokį mano balsą, jis pradėjo virpėti dar labiau. Rankoje bandžiau nulaikyti savo kalbos puslapius, bet drebėjo ir rankos. Pagalvojau apie auditoriją, matančią mano tirtančias rankas, ir šios pradėjo drebėti dar labiau.

Akimirką pasijutau taip, tarsi būčiau palikęs savo kūną – kybojau virš jo ir iš viršaus žiūrėjau į save, mikčiojantį ir drebantį. Burna žiopčiojo, bet vienintelis garsas, kurį girdėjau, buvo Abejonių balsas mano galvoje:

Jie mato, kad nerviniesi.

Tu susimausi ir apsijuoksi.

Prašau, tegul viskas greičiau baigiasi.

Pagal tai, koks stresas mane apėmė, galima buvo pamanyti, kad sakau svarbią kalbą didžiulei auditorijai. Anaiptol. Buvau karaokės bare su bendradarbiais – kolegomis iš Baltųjų rūmų, kuriuose dirbau prezidento Baracko Obamos kalbų rengėju. Tai buvo darbinė komandiruotė Jokohamoje, Japonijoje, ir po savaitę trukusių varginančių tarptautinių kelionių visi tą vakarą išėjome į miestą atsipalaiduoti. Auditorija buvo puikiai pažįstama – mano draugai. Kalbėjau iš savo vietos, man net nereikėjo atsistoti.

Tiesą sakant, aš net nerėžiau jokios rimtos kalbos (ir nedainavau karaokės). Tai buvo mano parašytas trumputis lėkštas vaizdelis apie tai, kaip B. Obama ir kiti pasaulio lyderiai stengiasi ištraukti pasaulio ekonomiką iš griovio tarsi sumaitotą automobilį, – linksma istorijos, kurią B. Obama mėgo pasakoti namuose per rinkimų kampaniją, parodija. Kitaip tariant, nieko ypatingo. Buvo visiškai nesvarbu, pavyks man tai ar ne, bet nuo šios minties nervinausi dar labiau.

Kodėl taip nutiko?

Giliai širdyje žinojau, kodėl. Nors beveik visą savo, suaugusiojo, gyvenimą dirbau profesionaliu kalbų rengėju, didžiąją to laiko dalį man pačiam buvo nejauku kalbėti viešai. Buvau kalbų rašytojas, kūrėjas, kuris, atrodo, negeba susidoroti su kalbų sakytojo vaidmeniu.

Reikia pripažinti, kad nebuvo taip, jog visiškai vengčiau kalbėti viešai. Man pavykdavo pasikalbėti su nedidele grupe klausytojų arba pasakyti kalbą per šeimos nario laidotuves. Ir kartais sekdavosi visai neblogai, tačiau dažniausiai vien nuo minties, kad reikės kalbėti prieš grupę žmonių, apimdavo panika. Todėl

didžiąją gyvenimo dalį daugiausia sukinėjausi ten, kur jaučiausi saugus, – užkulisiuose, rašydamas kalbas kitiems.

Bet už tai sumokėjau didelę kainą.

Tiek metų padėjau prezidentui B. Obamai ir kitiems lyderiams kalbėti *jų* balsu, kad ilgainiui praradau savąjį. Mokiau oratorius, kaip pasakoti *savo* istorijas, bet mintis, kad reikia pasidalyti savąja, mane tiesiog pykino. Lengvai parengdavau kalbas B. Obamai, kuris, kaip vienbalsiai tvirtina netgi jo kritikai, yra vienas iš puikiausių pasaulio oratorių, bet vos įveikdavau bereikšmį komišką vaizdelį.

Kažkokiu būdu išgyvenau tą vakarą bare, nors detalių nepamenu. Bendradarbiai juokėsi ir plojo. Tačiau, grįždamas į viešbutį tuščiomis miesto gatvėmis, toli nuo namų, jaučiausi tikras nevykėlis.

Atrodė, viskas, ką galiu padaryti, – tai tikėtis, kad laikui bėgant mano baimė viešai kalbėti dings.

Deja.

Pasibaigus B. Obamos kadencijai, palikau Baltuosius rūmus ir pabandžiau reikštis aktyviau: dalinau interviu ir kalbėjau nedidelėse koledžo studentų auditorijose. Kartais man sekėsi gerai. Kartais nelabai.

Per vieną tiesioginį interviu televizijoje įsitempiau, ėmiau mikčioti, o paskui ir visai nutilau. Sustingau. Laimei, pašnekovas baigė pokalbį, ir aš susigėdęs sprukau iš studijos.

Kitą kartą per konferencinį pokalbį su jaunų užsienio politikos aktyvistų grupe įpusėjus pranešimui man išdžiūvo burna ir ištiko kosulio priepuolis. Moderatorius išjungė mikrofoną, o aš griebiausi stiklinės vandens ir bandžiau atgauti savitvardą.

Uždaros vakarienės su kolegomis metu visi prie stalo paeiliui sakė tostus. Kai atėjo mano eilė, visi žvelgė į mane laukdami kalbos, bet aš nesugebėjau įveikti sukausčiusios baimės. Tiesiog

sėdėjau nudelbęs akis ir spoksojau į savo lėkštę. Po kelių sekundžių nejaukios tylos pokalbiai tęsėsi, o aš visą likusį vakarą galvoju apie tai, kaip vos nesugadinau vakarėlio.

Buvo aišku, kad man nelemta būti oratoriumi. Arba tostų sakytoju privačiuose renginiuose.

Laikui bėgant vis labiau stengiausi šito vengti. Jeigu kas nors pakviesdavo mane pasikalbėti su auditorija apie darbą Baltuosiuose rūmuose, akimirksniu sugalvodavau pasiteisinimą, kodėl negaliu. Per vakarienes tyliai stebėdavau, kaip kiti, pakėlę taures, išraiškingai rėžia tostus. Kur kas saugiau jaučiausi nekalbėdamas.

Vieną dieną netikėtas skambutis privertė mane susidurti akis į akį su savo baimėmis.

– Sveiki, čia Anttis Mustakallio, – ryškiu šiaurietišku akcentu prabilo balsas kitame laido gale. Skambino vienas iš nedaugelio kalbų rengėjų Suomijoje.

– Girdėjau, kad sakote daug kalbų apie kalbų sakymą? – šmaikščiai paklausė jis.

– Žinoma! – atsakiau stengdamasis, kad mano balsas skambėtų kuo įtikimiau. – Man tai patinka.

Anttis norėjo, kad atvykčiau į konferenciją jo gimtajame Hemenlinos mieste. Už kelių šimtų kilometrų nuo poliarinio rato. Lapkritį.

– Norėčiau, kad trims šimtams klausytojų perskaitytumėte pagrindinį pranešimą apie viešąjį kalbėjimą.

Norėjau baigti pokalbį. Anttis kalbėjo toliau, bet aš nebesiklausiau. Prieš akis prabėgo visų ankstesnių nesėkmių vaizdai.

– Pagalvosiu apie jūsų pasiūlymą, – pasakiau nė neketindamas galvoti.

Tačiau po kelių dienų... pradėjau apie jį galvoti. Man greitai bus penkiasdešimt. Ką tik sulaukiau puikios galimybės, kurią paleisiu vėjais, jeigu nesuvaldysiu savo baimių, o jos ir toliau valdys

mane. Kiek dar progų praleisiu ir vėliau dėl to gailėsiuosi? Ar visą likusį gyvenimą slėpsiuosi nuo viešojo kalbėjimo? Be to, kas blogiausio gali nutikti? Jeigu man nepavyks, niekas namie nesužinos. Nes viskas nutiks Suomijoje. Lapkritį.

Galbūt man *pavyks*. Galbūt šį kartą bus kitaip. Galbūt reikėtų prisiminti pamokas, kurias išmokau dirbdamas kalbų rengėju (taip pat ir prezidento B. Obamos), ir pasinaudoti jomis rašant kalbą sau pačiam ir ją sakant.

Laimei, turėjau daug pamokų, iš kurių galėjau pasimokyti.

Man teko garbė rašyti Barackui Obamai visus aštuonerius jo prezidentavimo metus. Tai buvo labiausiai jaudinanti ir įkvepianti, o kartais – varginanti ir bauginanti patirtis mano profesiniame gyvenime. Kiekvieną dieną iš jo mokiausi, kai jis bendraudavo su visame pasaulyje išsibarsčiusia auditorija, ir mačiau viską iš arti, kartu keliaudamas po daugiau nei keturiasdešimt šalių.

Kai su B. Obama prezidentiniu sraigtasparniu *Marine One* skridome Kenijoje, pažvelgęs žemyn pamačiau Nairobi gatves, užtvindytas žmonių, kurie džiūgavo prezidentui grįžus į tėvo šalį. Kai kurie rankose laikė pačių pasidarytas lenteles su užrašu: „Sveikas atvykęs namo!“

Vietname, kur eilės žmonių išsirikiavo Hošimino gatvėse, norėdami išvysti prezidento kortežą, minia, tikriausiai pagalvojusi, kad pamatė B. Obamą, prasiveržė pro policijos užkardą ir nusi-vijo mane bei kitus darbuotojus į viešbutį.

Tanzanijoje minia buvo tokia audringa, kad atskyrė mūsų darbuotojų autobusą nuo kortežo ir bloškė į telefono stulpą. Išdužo vienas autobuso langas, stiklai pažiro ant persigandusių darbuotojų kelių.

Tokiomis akimirkomis gali neišlaikyti nervai. Tačiau šios akimirkos atverdavо mums akis. Savo žodžių galia ir gyvenimo istorija B. Obama prisilietė prie šio to universalaus: idealų, vertybių

ir siekių, peržengiančių rasės, religijos, šalies ir kultūros ribas. O *tai, kaip* jis užmegzdavo ryšį su savo auditorija, įskaitant žmones, kurie nebūtinai pritarė jo politikai, gali būti pamoka mums visiems.

Kai pradėjau rašyti šią knygą, kalbų rengėjas, su kuriuo dirbau Baltuosiuose rūmuose, pajuokavo:

– Ką – tu ketini išduoti visas mūsų paslaptis?!

Na, taip.

Kodėl gi ne?

Taip, kalbų rašytojai turi būti tarsi vaiduokliai – girdimi, bet nematomi. Daugiau nei dvidešimt penkerius metus ir aš toks buvau: užkulisiuose, beveik nematomas, privačiai rašantis tekstus, kuriuos prezidentas, Kongreso nariai, vadovai, aktyvistai ir įžymybės išsakydavo viešai. Bet kodėl tik šie lyderiai turėtų sėkmingai naudotis įgūdžiais?

Viešojo kalbėjimo menas – tai įgūdis, kurio reikia mums *visiems*. Ir labiau nei kada nors anksčiau.

Praėjo du dešimtmečiai nuo tada, kai prezidento kalbų rengėja parašė patarimų apie viešąjį kalbėjimą knygą*. Nuo to laiko pasaulis pasikeitė. Nauja jaunų žmonių karta – įvairialypė, nerami, kupina vilties – kalba vis garsiau ir nori būti išgirsta. Pagaliau pradedame atviriau kalbėti apie sisteminės problemas, kurios taip ilgai buvo slepiamos. Norime, kad kiekvienas – nesvarbu, ar tai renkamas pareigūnas, ar įmonės vadovas, ar mokyklos direktorius – kalbėtų apie pasaulio įvykius ir sudėtingus rasės, religijos ir žmogaus teisių klausimus.

Tuo pačiu metu verdančios įnirtingos politinės ir socialinės diskusijos pavertė kalbą mūsų lauku, kuriame ginklais tapo žodžiai.

* Autorius tikriausiai turi galvoje prezidento Ronaldo Reagano kalbų rengėją Peggy Noonan ir jos knygą *On Speaking Well* (1999 m.). (*Vert. past.*)

Atrodo, kai kurie žmonės nesuvokia, kad nuėjusios užmarštin epochos kalba, ypač susijusi su rasine priklausomybe, istoriškai marginalizuotoms bendruomenėms gali sukelti skausmą. Kiti žmonės kartais žaibiškai sugėdina ar pasmerkia šeimos narius, draugus ar kolegas, geranoriškai nusiteikusius žengti koja kojon su sparčiai besikeičiančiu tapatybės ir biologinės bei socialinės lyties ypatumus apibūdinančiu žodynu.

Kiek žinau, dauguma žmonių jaučiasi įstrigę priešakinėse fronto linijose – atsidūrę retorinėje nežinioje, visiškai nenorintys grįžti prie negailestingoje praeityje vartotos grubios kalbos, tačiau nežino, kaip judėti pirmyn nedarant klaidų ir neužlipant ant kalbinės minos, kuri gali sugriauti jų santykius, karjerą ar reputaciją.

Regis, negebame bendrauti vieni su kitais.

Man kartais atrodo, kad pernelyg daug lyderių siekia bet kokia kaina pelnyti retorinių taškų prieš savo oponentus, o ne dalyvauti dialoge, kuris būtinas demokratijai egzistuoti. Labai daug oratorių trokšta užgožti kitaip mąstančiuosius, užuot pamėginę juos įtikinti ir šitaip pritraukti savo pusėn daugiau žmonių. Mūsų eterį ir bendruomenes užplūdo dezinformacija ir žiaurumas, įgavę pagiežos ir sarkazmo formą, naikinančią pasitikėjimą, supratimą ir kenkiančią bendram tikslo suvokimui, kurio reikia norint gyventi ir dirbti kartu.

Mūsų kalbėjimo būdas turi pasikeisti.

Tačiau nerimauju, kad kaip tik dabar, kai to labiausiai reikia, viešojo kalbėjimo menas dažnai atrodo sudėtingesnis ir labiau bauginantis, nei turėtų būti. Daugybė knygų apie retoriką negirdi moterų, spalvotųjų rasių ir istoriškai marginalizuotų bendruomenių balsų. Teberašomos knygos apie viešąjį kalbėjimą, gluminančios skaitytoją keistais ir nesuprantamais senovės graikų ar romėnų žodžiais. Tačiau jeigu norite būti puikus kalbėtojas,

jums nebūtina žinoti, kas yra *chiazmas*. B. Obama mums niekada nesakė: „Žinote, kalba gal ir neblogo, bet joje reikėtų daugiau chiazmų“^{*}.

Mūsų tarpusavio kalbėjimo būdą keičia ir technologijos. Pirmą kartą istorijoje kiekvienas iš mūsų turime megafoną – išmaniuosius telefonus, socialinę žiniasklaidą ir platformą *Zoom*, leidžiančius akimirksniu ištransliuoti savo balsą pasauliui, su visa jo galia ir keliamu pavojumi. Tobulėjant dirbtiniam intelektui, pokalbių robotai (angl. *chatbot*) iš esmės keičia mūsų mokymosi, kūrybos ir bendravimo būdus, bet šie pokyčiai atneša milžinišką naudą ir ne ką mažesnius pavojus. Galbūt ši knyga yra pirmoji apie viešąjį kalbėjimą dirbtinio intelekto (DI) amžiuje, tad pateiksiu joje keletą įžvalgų, kaip galima panaudoti šią technologiją, kad pagaląstume savo balsą, bet neprarastume žmogiškumo, kuris yra puikaus bendravimo pagrindas.

Trumpai tariant, viešojo kalbėjimo menui derėtų atsinaujinti – reikia naujų orientyrų ir principų, pritaikytų mūsų įvairialypiam ir besikeičiančiam pasauliui, su praktinėmis priemonėmis, skirtomis pranešimams, pristatymams, pokalbiams, tostams ir pagerbimo kalboms, – viskam, su kuo susiduriame kasdien.

Tikiuosi, kad ši knyga taps jums tokiu orientyru.

Pradedant gilintis į šią temą, turiu prisipažinti: prieš tapdamas kalbų rengėju, neperskaičiau nė vienos knygos apie viešąjį kalbėjimą ir nelankiau retorikos ar iškalbos pamokų. Kiekvieną

* Chiazmas – retorikos priemonė, kai frazė atvirkščiai atspindi ankstesnę frazę. Pavyzdžiui, prezidentas Johnas F. Kennedy sakė: „Neklauskite, ką jūs šalis gali padaryti dėl jūsų, – klauskite, ką jūs galite padaryti dėl savo šalies.“ Tiesa, kartais ir B. Obama naudojo šią priemonę, pavyzdžiui, kai sakė: „Mano darbas – ne atstovauti Vašingtonui prieš jus, o atstovauti jums Vašingtone.“ Tačiau dažniausiai B. Obamos retorika buvo paremta tiesiogine ir paprasta kalba, atspindinčia jo tikėjimą ne lyderių galia įkvėpti savo žmones, o žmonių galia įkvėpti savo lyderius (ar suprantate, ką čia padariau?).

pamoką, kurią aprašysiu tolesniuose skyriuose, išmokau pats. Būtų buvę nuostabu, jeigu pradėdamas savo profesinį kelią būčiau turėjęs šią knygą.

Pakviesiu jus į Baltųjų rūmų užkulisius – į Ovalųjį kabinetą ir *Air Force One* lėktuvą – ir pasidalysiu dar niekur negirdėtomis prezidento B. Obamos įžvalgomis apie jo požiūrį į viešąjį kalbėjimą būnant kandidatu ir prezidentu. Pirmą kartą išgirsite jo paties žodžius apie tai, kaip jis tapo oratoriumi, įsiveržusiu į pasaulio sceną su savo nepamirštama kalba 2004 m. demokratų suvažiavime Bostone. „Bendraudami su žmonėmis visi turime silpnų vietų, – kartą pasakė jis man, galvodamas apie savo, oratoriaus, evoliuciją gerokai iki suvažiavimo. – Be abejonės, turėjau keletą ne itin naudingų įpročių, kurių teko atsikratyti.“

Į šią knygą pateko ir daugelio kalbų rengėjų, kurie rašė kalbas prezidentui Barackui Obamai ir pirmajai poniai Michellei Obamai, įžvalgos. Juk net ir tada, kai rašiau šimtus kalbų savo belangiame kabinete Vakarų sparno rūsyje (o lubomis lakstė pelės), buvau tik vienas iš nepaprastos komandos narių. Pamatysite, kaip mes dirbome visi kartu, o dar svarbiau – kokias klaidas padarėme (ne kartą maniau, kad galiu netekti darbo), kaip iš jų mokėmės ir kaip jūs galėtumėte pasinaudoti šiomis pamokomis norėdami tapti geresniais oratoriais.

Sužinosite apie žymiausius pasaulio mokslininkus, psichologus ir neurologus, kurių tyrimai parodo ir paaiškina šių pamokų veiksmingumą. Taip, viešasis kalbėjimas yra menas. Tačiau išėjęs iš Baltųjų rūmų stengiuosi suprasti kalbėjimo mokslą – įrodytais pagrįstus metodus, galinčius padėti mums visiems geriau susikalbėti.

Galiausiai, nors ir galime pasimokyti iš tokio talentingo oratoriaus kaip B. Obama, manau, kad ne ką prasčiau galime mokytis klausydamiesi vieni kitų. Papasakosiu apie įvairių visuomenės

sluoksnių ir profesijų žmones, kurie pasinaudojo šioje knygoje aprašytais pamokomis (patys to nesuvokdami ir nesinaudodami profesionalaus kalbų rengėjo pagalba) ir pasakė nuostabias kalbas, iš kurių daugelis žaibiškai išpopuliarėjo ir įkvėpė žmones visame pasaulyje. Beveik visos šios kalbos, taip pat visos B. Obamos kalbos yra internete. Skaitant raginu daryti pertraukėles, atidėti knygą į šalį, susirasti šias kalbas internete ir pasimėgauti jomis taip, kaip siekė jų sakytojai. *Žiūrėkite. Klausykite. Pajuskite* ryšį tarp kalbėtojo ir auditorijos.

Tai padaręs suprasite, kodėl šioje knygoje aprašytos pamokos gali praversti ir jums, nesvarbu, kas esate ir su kokia auditorija kalbate. Nesvarbu, ar sakote kalbas, iš kurių užsidirbate pragyvenimui, ar bandote sukaupiti drąsą ir prabilti pirmą kartą. Nesvarbu, ar sakote tostą, skaitote pranešimą darbe, garsiai pasisakote už pokyčius, ar kandidatuojate į pareigas, kad pats tuos pokyčius įgyvendintumėte. Iš tiesų, šios pamokos padės efektyviau bendrauti įvairiose situacijose – nuo darbo pokalbio iki sudėtingų diskusijų su šeima, draugais ar bendradarbiais.

Tikiuosi, kad, pradėję taikyti šias pamokas gyvenime, kartu išmoksime kalbėtis vieni su kitais – šeimos nariais, kaimynais, bendradarbiais ir kraštiečiais. Dauguma iš mūsų sako, kad norėtų, jog mūsų viešieji pokalbiai būtų civilizuotesni, bet, atrodo, nežinome, kaip tą pasiekti. Man teko laimėti dirbti ir mokytis iš lyderių, įskaitant prezidentą B. Obamą, kurie bandė rasti geresnį kelią. Šioje knygoje taip pat dalijuosi išmoktomis pamokomis, nes jeigu norime, kad mūsų įvairialypė demokratija išliktų ir gyvuotų toliau, turime rasti būdą, kaip kalbėti vieniems su kitais civilizuotai, empatiškai ir sąžiningai.

Taigi, kai kitų žmonių akivaizdoje atsistojame ir išsakome savo nuomonę, vyksta daugybė dalykų. Jie gali gąsdinti. Patikėkite manimi, aš tikrai tą žinau. Bet štai pirmoji paslaptis, kurią prašau

įsiminti: jūs jau turite viską, ko reikia sėkmei, įskaitant tai, ko neturi niekas kitas, – savo unikalią balsą.

Šią pamoką B. Obama išmoko per savo pirmąją prezidento rinkimų kampaniją apsilankęs mažame Grinvudo miestelyje Pietų Karolinoje. Jis važinėjo daugybę dienų be pertraukos. Lijo lietus, jis buvo šlapias, šiek tiek irzlus, o salėje susirinko tik apie dvidešimt žmonių.

Ir staiga, B. Obamai ruošiantis kalbėti, iš ten pasigirdo balsas:

– Ar mes nusiteikę?

– Nusiteikę! – sušuko žmonės.

– Pasiruošę veikti? – vėl sušuko balsas.

– Pasiruošę veikti! – atsakė balsai.

B. Obama nesuprato, kas čia vyksta.

Taip tęsėsi tol, kol B. Obama ir visi salėje... na, parodė, kad yra išties nusiteikę ir pasiruošę veikti.

Balsas, tą dieną įaudrinęs salę, buvo vietos tarybos narės ir pilietinių teisių gynėjos Edithos Childs, o jos šūkis visą likusį B. Obamos prezidentavimo laikotarpį tapo mitingų šūkiu.* B. Obama mėgo pasakoti šią istoriją, ypač didžiulių mitingų pabaigoje – kaip vienas žmogus, beveik šešiasdešimties metų juodaodė moteris iš mažo miestelio, įkvėpė visus aplinkinius.

– Šis pavyzdys puikiai parodo, kaip vienas balsas gali pakeisti salės atmosferą, – sakydavo B. Obama, ir jo balsas pagyvėdavo. – Ir jeigu jis gali pakeisti situaciją salėje, jis gali pakeisti situaciją mieste! O jeigu jis gali pakeisti situaciją miestą, vadinasi, jis gali pakeisti situaciją valstybėje! O jeigu jis gali pakeisti valstybę, tai gali pakeisti ir tautą! O jeigu gali pakeisti tautą, tai gali pakeisti pasaulį!

Bet kaip?

* Angliškai šis šūkis skamba „Fired Up! Ready to Go!“ (*Vert. past.*)

Kaip *atrasti* kalbos dovaną? Kaip prabilti apie tai, kuo tikime? Ką sakyti? Ir kaip tai pasakyti, kad įkvėptume aplinkinius žmones dirbti kartu dėl trokšamos ateities? Apie tai ir yra ši knyga.

Taigi...

Ar jūs nusiteikę?

Ar pasiruošę veikti?

Tuomet pirmyn.

Viskas, ko reikia, –
jūsų rankose

(Taip, iš tikrųjų)

Mylėkite savo garbingą istoriją

Galbūt viskas, kas mus gąsdina,
savo giliausia esme yra kažkas bejėgis,
trokštantis mūsų meilės.

– Rainer Maria Rilke

Pirmasis žingsnis sakant gerą kalbą ar skaitant pranešimą (ir prie kurio, manau, daugelis iš mūsų suklumpa) – tikėti, kad galime tai padaryti. Tikėti, kad mūsų balsas svarbus ir kad esame verti, jog mus išgirstų. Pernelyg dažnai tuo *netikime*. Atstumiamo patys save – liekame šešėlyje ir nedrįstame kalbėti, kad apsisaugotume nuo galimos neigiamos žmonių reakcijos.

Galvodamas, ar sakyti kalbą Suomijoje, supratau, kad labai ilgai užsiimu būtent tokiais svarstymais.

Viešasis kalbėjimas man kėlė nerimą anaip tol ne visada. Augau Masačusetso valstijoje, Falmute – pajūrio miestelyje prie Keip Kodo kyšulio, su pilkomis skiedromis dengtais namukais ir nuostabia pagrindine gatve, kurioje visada sutiksi draugų, o tėvai ir mokytojai nuolat skatindavo naudotis kalbos dovana. Ir man tai patiko.

Pirmąją „kalbą“ išrėžiau ketvirtoje klasėje, persirengęs prezidento Johno F. Kennedy kostiumu, nes reikėjo parengti

pranešimą apie knygą. Pasakiau kažką panašaus: „Neklausk, ką tavo klasė gali padaryti dėl tavęs, klausk, ką tu gali padaryti dėl savo klasės!“ (Mintis protinga, bet nulis balų už originalumą.) Dalyvavau kalbos konkurse vietiniame karo veteranų padalinyje, prieš kamerą skaičiau scenarijus mūsų vidurinės mokyklos savaitinėje televizijos naujienų laidoje; išrinktas mokinių tarybos prezidentu, pirmininkavau susirinkimams, kuriuose dalyvaudavo šimtai mokinių.

Vėliau išvykau į koledžą Vašingtone ir viešai nebekalbėjau dešimtmečius.

Kas nutiko?

Tas pats, kas nutinka daugeliui žmonių, – galbūt net jums.

~

Viešojo kalbėjimo baimė – viena iš labiausiai paplitusių fobijų pasaulyje. Kai kurių apklausų duomenimis, daugelis iš mūsų bijo viešai kalbėti labiau nei gyvačių, labiau nei skrydžio lėktuvu – ir, spėju, labiau nei gyvačių lėktuve. Turiu draugą, kuris daugelį metų prieš kiekvieną pranešimą imdavo žiaukčioti tarsi vemdamas. Tapęs kalbų rengėju dirbau su pasaulinio garso aktoriais ir aktorėmis, dalis kurių ekrane pasirodė nuogi, bet jie *vis dar* jaudinasi kalbėdami gyvai auditorijai (nors yra apsirengę). Tarp-tautinė organizacija *Toastmasters International*, mokanti žmones oratorystės, vienija narius iš beveik 150 šalių. Atrodo, kad patirti sunkumų viešai kalbant – labai žmogiška.

Norėdamas išsiaiškinti, kodėl taip yra, kreipiausi į Bostono universiteto Nerimo ir susijusių sutrikimų centrą. Man į pagalbą atėjo klinikinė psichologė dr. Ellena Hendriksen, gydanti žmones nuo socialinio nerimo, taip pat nuo paralyžiuojančios viešojo

kalbėjimo baimės. „Mes visi esame socialiniai gyvūnai, – paaiškino man ji. – Mums visiems reikia jausti saugumą, meilę ir bendrumą.“ Pasak jos, baimė būti atstumtam auditorijos gali būti susijusi su mūsų pirmykščiais išlikimo instinktais. „Anksčiau atstūmimas reikšdavo pražūtį. Jeigu žmogų išvarydavo iš šeimos ar genties, tai prilygo jo atidavimui vilkams. Kitaip tariant, mirčiai.“ Šiandien „socialinis atstūmimas gali reikšti greitą kelią į mirtį“.*

Suaugęs ėmiau geriau suprasti savo paties nerimą dėl viešojo kalbėjimo.

Būdamas vaikas, namuose jaučiausi saugus, mylimas ir susietas bendrumo ryšiais, kaip minėjo dr. E. Hendriksen. Vašingtone taip pat likimas mane apdovanojo draugais ir galimybėmis, turėjusiomis sustiprinti mano pasitikėjimą savimi. Atlikdamas praktiką, Baltuosiuose rūmuose rengiau pirmąją savo kalbą prezidentui Billui Clintonui.** Po kelerių metų gavau pirmąjį kalbų rengėjo darbą Pentagone ir tapau vyriausiojo gynybos sekretoriaus kalbų rengėju. Įsimylėjau ir vedžiau savo geriausią draugę, nepaprastą moterį Marry Abdellą – protingą, šmaikščią, mylinčią. Susilaukėme dviejų nuostabių vaikų – Jacko ir Claire'ės, kurie, kai rašydavau kalbas savo namų kabinete, kaišiodavo po

* Kai kurie tyrėjai mano, kad viešojo kalbėjimo baimė gali būti nulemta genetiškai. Genetinių tyrimų bendrovė *23andMe* teigia nustačiusi „daugiau nei 800 genetinių žymenų, susijusių su viešojo kalbėjimo baimė“. Šios bendrovės biologė dr. Alisa Lehman sakė, kad kai kurie iš mūsų „gali turėti genetinį polinkį bijoti kalbėti viešai“. Kai rašau šias eilutes, bendrovė *23andMe* dar nėra išskirsčiusi duomenų į lentynėles, bet galbūt būsiami tyrimai atskleis, kurie iš mūsų, atsižvelgiant į genetiką, gali būti labiau linkę turėti tokių baimių.

** Tebeturiu įrėmintą ir ant sienos pakabintą tos dienos prezidento darbotvarkę: „Prezidento kelionė į Kyjivą, Ukrainą, 1995 m. gegužės 11 d.: susitikimas ambasadoje, JAV ambasados sporto salė, pastabos: Terry Szuplat.“ Man, 22 metų ukrainiečių kilmės amerikiečiui, teko kelis kartus įsigybt, ar nesapnuoju.

durimis savo mažus pirščiukus, kad atkreiptų mano dėmesį, arba brukdavo raštelius („Kada *baiksi?*“).

Viskas klostėsi puikiai.

Kai man buvo 36 metai, praėjus keliems mėnesiams po prezidento B. Obamos atėjimo į valdžią, tapau vienu iš jo užsienio politikos kalbų rašytojų ir niekada nepamiršiu tos dienos, kai pirmą kartą su juo susitikau. Tai įvyko kalbų rengėjų susitikime, vykusiame vieno iš artimiausių prezidento patarėjų Davido Axelrodo kabinete Vakarų sparne. B. Obama savo pareigas ėjo dar tik kelis mėnesius, o man buvo pavesta parengti pirmąjį jo sveikinimą diplomų įteikimo šventės Karinio jūrų laivyno akademijoje proga.

– Kur naujokas? – paklausė B. Obama, netikėtai išdygęs Davido kabinete, kai šis iš vienos rankos į kitą mesčiojo futbolo kamuolį. – Puikus darbas, – pasakė priėjęs prie manęs ir paspaudė ranką.

Jaučiausi palaimos viršūnėje.

Vis dėlto kuo daugiau laiko leidau Vašingtone – tame kilmės, galios ir turtų apsėstame mieste, tuo labiau jaučiau, kad neatitinku šių standartų.

Privilegiuota šeima? Mes, Szuplatai, tokie nebuvo. Mano ukrainiečiai seneliai iš tėčio pusės Antrojo pasaulinio karo metais dirbo nacistinės Vokietijos darbo stovykloje. Kai tėtis Stachas buvo vaikas, jie emigravo į Ameriką ir apsigyveno pramoniniame mieste Amsterdame, Niujorko valstijoje. Užaugęs su maisto talonais, tėtis įstojo tarnauti į karinį jūrų laivyną, įsimylėjo ir vedė mano mamą Peggy, vyriausiąją gausios airių katalikų šeimos Bostone dukterį, dirbusią sekretore.

Turtas? Jo neturėjome. Po vestuvių tėvai įsikūrė namelyje ant ratų, tėčio gimtojo miesto pakraštyje. Man gimus, apsigyvenome

nedideliame bute Roslindeile, antrajame aukšte, tuometiniame Bostono darbininkų klasės rajone. Tėtis buvo santechniko padėjėjas, tėvai gyveno nuo algos iki algos. „Penktadieniais, – prisiminė jis po daugelio metų, – pinigų užtekėdavo tik šešių skardinių alaus pakuotei ir picai.“

Kai jis gavo naują darbą, persikėlėme į Falmutą prie Keip Kodo kyšulio. Nors miestelis garsėja kaip turtingų ir įžymių žmonių vasaros kurortas, jame visus metus gyvena daug puikių žmonių, kurie sunkiai dirba, kad išgyventų ir aprūpintų šeimas. Kaip ir visur, Falmute taip pat buvo nelygybės apraiškų. „Vakarų Falmutas – tai seni pinigai, – juokavo žmonės mano mamai, kai aštuntajame dešimtmetyje atvykome į šį miestą, – Šiaurės Falmutas – tai nauji pinigai, o Rytų Falmutas – jokių pinigų.“

Apsigyvenome Rytų Falmute, daugiau kaip 3 kilometrus besidriekiančiame bulvare, kuriame stovėjo šimtai namų, tuo metu daugiausia vasarnamių, ir kiekvieną rytą tėtis atsuktuvu užvesdavo savo seną *Chevy Bel Air*. Kai su dviem jaunesnėmis seserimis pradėjome galvoti apie koledžą, tėtis ėmėsi papildomų santechnikos darbų, mama įsidarbino mūsų mokykloje virėja, tebedirbo sekretore vakarinėje mokykloje, o vėliau gavo darbą miesto bibliotekoje.

Kadangi sulaukiau Pello paramos*, taip pat dalyvavau apmokamoje mokomojoje gamybinėje programoje, gavau stipendiją ir turėjau susitaupęs šiek tiek pinigų už pievėlių pjovimą ir darbą parduotuvėje *Dollar Store*, man pasisėkė įstoti į puikią aukštąją mokyklą – Amerikos universitetą Vašingtone, kuriame mums

* Neatlygintina finansinė parama, teikiama studentams atsižvelgiant į jų materialinę padėtį. Tokią paramą pasiūlė senatorius Claiborne'as de Borda Pellas (1918–2009 m.), JAV senatoriumi dirbęs šešias kadencijas – nuo 1961 iki 1997 metų. Parama 1980 m. buvo pavadinta Pello vardu. (*Vert. past.*)

dėstė pasaulinio lygio profesoriai. Man nusišypsojo laimė pasi- naudoti lemtingomis galimybėmis – atlikti praktiką Baltuosiuose rūmuose, JAV Senate, o semestro užsienyje metu – Didžiosios Britanijos parlamente.

Ir vis dėlto beveik visuose darbo etapuose man atrodė, kad daugybė žmonių, su kuriais dirbau, mokėsi Gebenės lygos universitetuose*. Daugeliu atžvilgių Vašingtonas gali pasirodyti panašus į mažą miestelį, kurį valdo elitinių šalies universitetų auklėtiniai. Dažnai tik laiko klausimas, kada kokio nors pokalbio metu kas nors jūsų paklaus, kokiame koledže mokėtės ar kokį magistrą įgijote (aš neįgijau). Ir atsakę beveik pajuntate, kaip jus vertina, paskirdami vietą pagal hierarchiją.

Tiesą pasakius, iš pradžių kalbų rengimas man buvo atsarginis variantas. Koledže svajojau tapti teisininku ir įsivaizdavau save, Aukščiausiąjame Teisme nagrinėjančią istorines bylas. Tačiau pakeliui į teisės mokyklą nutiko juokingas (o gal ne toks juokingas) dalykas. Aš neįstojau. Niekur. (Niekada nemokėjau gerai spręsti standartizuotų testų, o stojamojo testo į teisės mokyklą rezultatai buvo... kaip pasakytų teisininkas... artimi optimaliems, bet nepakankami.)

Ruošdamasis perlaikyti stojamąjį testą į teisės mokyklą, gavau kalbų rengėjo darbą Pentagone, kuris man patiko. Tuomet gimė kita svajonė: galbūt kada nors galėsiu rašyti kalbas prezidentui ir padėti pasakoti Amerikos istoriją pasauliui. Mano svajonė išsipildė.

* Gebenės lyga (angl. *Ivy League*) vadinama JAV universitetų sporto lyga, tačiau šis pavadinimas naudojamas ir aštuonių elitinių JAV universitetų grupei: Brauno, Kornelio, Dartmuto, Harvardo, Kolumbijos, Prinstono, Pensilvanijos ir Jeilio. Gebenės lygos universitetuose galioja labai griežtos priėmimo sąlygos, į juos įstoja maždaug kas dešimtas pretendentas. (*Vert. past.*)